

Quinten Massijs

Raf Verhulst en Emile Wambach

bron

Raf Verhulst en Emile Wambach, *Quinten Massijs*. Gebroeders Janssens, Antwerpen ca. 1908 (9e druk)

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/verh055quin02_01/colofon.php

© 2015 dbnl

Rafaël Verhulst

Personen:

QUINTEN MASSIJS. vooraan in de twintig.

FLORIS VAN TUYLT, rijk poorter.

ALEIDE, zijn dochter.

ZEGHER, smidsbaas.

VEERLE, dochter van Zegher.

Poorters, Smedersgasten, Gildebroeders, enz.

Speelt te Antwerpen tusschen de jaren 1485-1495.

Eerste bedrijf.

Eerste tooneel.

De smidse met een voorplein. Een linde aan weerskanten.

(Smedersgasten rond aanbeelden; één aan den blaasbalg.)

SMEDERSGASTEN.

Rikketikketak!
 Hoog den arm,
 Slaat maar toe,
 Rikketikketoe.⁽¹⁾

(Het hamer geklingel begeleidt de muziek.)

DE SMEDERSGAST,

(Aan den blaasbalg.)

De blaasbalg zucht en steunt
 en kreunt:
 Boven de sintels slaan de vlammen
 Rood en gebekt als hanekammen.

SMEDERSGASTEN.

Bing! Bang!
 Klingelang!

(1) Gekend refrein.

De mouwen hoog en de armen bloot!
 Al zijn ze ruig, al zijn ze harig
 Ze beuken fel en zwaar als lood.

Klingeling!

Klingelang!

Den hamer op, eenparig!
 Hij kloppe de maat van ons gezang!

Klingeling!

Klingelang!

Laat gensters spranklen
 Met robijnenpracht,
 Als een sterrenregen
 In Novembernacht.

Vuur en klankengesprankel
 En hamergeklank!
 Een beiaard van vonken en klanken,
 Van blij gezang!

Tweede tooneel.

ZEGHER.

(Smidsbaas.)

Goe morgen, jongens altegaar!
 Dat heet ik nu van zessen klaar!
 Den oven gloeiend! het ijzer rood!
 En de armen tot aan de oksels bloot!
 Het frissche hoofd vol blijde zangen!
 Tsa! Laat de mokers klingelangen!

Rikketikketak!

Hoog den arm

Slaat maar toe,

Rikketikketoe!

(Dit refrein in koor.)

ZEGHER.

Is Quinten hier nog niet?

EERSTE SMEDERSGAST.

Neen, baas, zooals ge ziet!

Hij die bij d'eersten morgenglans
Placht op het werk te wezen,
Verslaapt den gouden ochtend thans.

TWEDE SMEDERSGAST

Zeg liever dat, vóór dag en dauw gerezen,
Hij als betooverd door den polder dwaalt.
Hij heeft den kolder in den kop gehaald.

ZEGHER.

Hij. vroeger Lustig kermisvogel,
Ligt deerlijk met gefnuikten vlogel;
Hij droomt en treurt, hij zucht en druilt.
En loopt nu mijmrend gansche dagen.
Ik weet niet wat daarachter schuilt...

SMEDERSGAST.

Ei! meester, hoeft ge 't wel te vragen
Wat onzen Quinten deert,
Te vragen wat zijn hart ontbeert?
Hee! waarom dwaalt geheel van streek,
Een jongeling, versuft en bleek,
Langs velden en hagen?
Ik weet het wel!

ZEGHER.

Dan spreek zoo gij het weet!

SMEDERSGAST.

Wel, bij Sint Looi! Massijs verkwijnt van minneleed!

GASTEN.

(Met hartelijke scherts.)

Ei! ei! Massijs! verliefd, bekoord!
Die jongen, stout van zin,
Geringeloord,
Gekneveld door de min!

EEN ANDER.

Verliefd dat hij het eten laat!
Verliefd, dat hij den zang versmaadt!

EEN ANDER.

De liefde roofde
 Zijn geest en zijn rust!
 De liefde doofde
 Zijn levenslust!
 Gelijk het water,
 Met snirsend, snerrekend geklater,
 Het gloeiend ijzer
 Dooft en bluscht!

EEN ANDER.

De snaak wordt wijzer!

EEN ANDER.

Zeg liever suf;
 Zijn woord ruikt muf;
 Zijn brein voorheen zoo vlug
 Zoo sneeg, zoo wakker,
 Wordt thans door roest verteerd
 Als 't kouterstaal vergeten op den akker.

(Smedersgasten af.)

ZEGHER.

(Dubbend.)

Ja, minneleed, dat is wat hem deert.
 Hoe heb ik dat nie[t] eer gegist?
 Hij mint mijn dochter... Wel, dat is 't!
 Die jongen durf[t zich] niet verklaren.
 Te bloo is hij voor 't stout bestaan!
 Peins!... op zijn meesters dochter staren!
 En daarom kwijnt hij thans!.. Welaan,
 Ik heel die smart, ik zalf die zielewond,
 Hij vraag haar hand!... ze is hem gejongd!

Derde tooneel.**VEERLE.**

Goe morgen vader!

ZEGHER.

Goe morgen, Veerle, morgen, kind!
 Wat lijkt ge wonnig
 Wat lijkt ge zonnig
 En blijgezind?

VEERLE.

Dat ben ik ook! Of wilt ge dat ik schrei!
 Kijk eens naar buiten, vader, het is Mei!
 Een weertje zoet en zacht als room;
 De blauwe lucht vol blij geluid
 En elke boom
 Een blanke bruid.

(Zij luistert.)

Hoor! hoor! het lieve lentelied,
 Dat de herder speelt op zijn riet.

(Zij begeleidt de fluit.)

Ik hore de klokjes klingelen
 Der leliekens uit den dale,
 Der leliekens uit het bosch;
 Ze klinglen met klepeltjes smale⁽¹⁾
 Al boven het groene mos.

't Zijn zilveren Elfenklokjes
 Die leliekens uit den dale
 Die leliekens uit het bosch.
 Zij luiden, luiden den zomer in,
 Zij luiden met klepeltjes smale
 Het hooggetij der min.

ZEGHER.

O wen ge juicht en zingt
 Dan is het mij, mijn Veerle,
 Of uwe stemme klinkt
 Als 't rinkelen van peerlen
 Met huppelenden val
 In vazen van kristal.

(1) S m a l e , oudt, een teeder woordjen voor k l e i n , zooveel als 't Fransche m i g n o n .

VEERLE.

Mijn zang heeft toch den nevel niet verdreven,
Die, vader, in uw ernstig oog blijft zweven.
Er kwelt u iets!

ZEGHER.

Ik dacht, kind, aan Quintijn
Die sinds een tijd zoo kommervol kan zijn.
Zaagt gij het niet?

VEERLE.

Ik weet wel wat hem grieft!

ZEGHER.

Ha zoo!

VEERLE.

Gewis! Die jongen is verliefd!

ZEGHER.

(Verwonderd.)

Hij zei het u?

VEERLE.

Wel neen! maar 't staat te lezen
In zijnen blik dat hij verliefd moet wezen!

ZEGHER.

Gij zijt zoo schuw en schuchter niet
Als gij er wel uitziet,
En spreekt wel vrij van minnen!
Wie bracht het aan uw zinnen?
Sprak iemand u van liefde dan?
Zoo niet, hoe weet ge ervan?

VEERLE.

(Schalksch.)

Ik heb mijn oogjes om te kijken,
Ik zie hoe alles liefde wekt;
Hoe vogeltjes in 't loover strijken,
Het tortelpaartje trekkebek.

Hoe bloemekens van wellust blozen
 Wen 't zonlicht kust haar fulpen blaân;
 Hoe vlinders, als gevlerkte rozen,
 In 't bonte bloembed stoeien gaan.

Hoe 't beekje dartel, speelsch en welig
 Zacht keuvlend bloeiende oevers streelt;
 Hoe op de weide, groen-fluweelig,
 Het hupplend lentewindje speelt.

(Met gevoel.)

Ik zie... en zag ik 't niet...! Hier binnen
 Hier voel ik soms zoo'n wondren gloed,
 Hier zingt een zoete stem van minnen
 Die mij zoo zalig trillen doet.

ZEGHER.

Ik hoor het: Veerle heeft Quintijn betooverd
 Maar Quinten heeft ook Veerle's hart veroverd.

VEERLE.

(Lachend.)

Het mijne? Neen - het mijne zeker niet.

ZEGHER.

Het spreekt toch duidelijk uit uw lied!

VEERLE.

Ik Quinten minnen...! Quinten mij..! wel neen!

ZEGHER.

En waarom niet? Ik ben tevreen.
 Geloof me, Veerle, 't is voor u:
 Maar Quinten is van aard wat schuw,
 Hij durft zijn hart niet openleggen,
 Ik zal het eerste woord hem zeggen,
 Geloof, mij, kind,
 Hij treurt omdat hij u bemint.

VEERLE.

En daarom zien zij hem door veld en polder loopen

En bosch en weide van hun bloempjes sloopen;
En niet één bloem voor mij!

ZEGHER.

Daar nadert hij!

VEERLE.

Zoo'n droeve, bleeke gast
Die past
Niet bij mijn vreugde!

(Veerle af, vroolijk weghuppelend.)

Vierde tooneel.

ZEGHER.

O wonder! zie, de jongen schijnt verzezen.
Is Quinten van zijn minneleed genezen?

QUINTEN.

(Vreugdig op met een roos in de hand.)

Verzwind nu, mijn treuren!
Vlied heen nu, mijn smart!
De heele lente
Juicht op uit mijn hart.

Dees roode roze
Ontviel haar hand.
Ik heb haar verworven
Als liefdepand.

Zij heeft op haar boezem
Gedeind en gegeurd!
Zij is van haar adem
Doorwalmd en doorgeurd!

Meer heb ik verworven
Dan ik hopen dorst!
Mijn liefde huppelt
En danst in mijn borst.

Zij straalt naar buiten

En vult de lucht!
 Beminnen! Bemind zijn!
 O Godlijk genucht!

ZEGHER.

Bij alle sinten!
 Waarom die vreugde Quinten?
 Gij springt en zingt
 Als of ge naar een bruiloft gingt!

QUINTEN.

(Hooft niet, ziet niet. In verrukking komt hij op het voortooneel.)

Liefde! liefde! liefde!
 Klingt en zingt de Mei.
 In het zonneschimmeren
 Boven de vochte wei,
 Boven den zilvren dauw,
 Met vlerkenglimmeren
 Hoog in het hemelblauw
 De leeuwrik stijgt!
 De leeuwrik stijgt!
 Hooger, hooger klimmeren
 Met stoute vlucht
 In gouden lucht
 Zijn reppende, kleppende zwingen⁽¹⁾
 Om hoog aan den trans te gaan trilleren en zingen
 Liefde! liefde! liefde!

ZEGHER.

(Aft. het hoofd schuddend, alsof hij denkt dat het Quinten in de hersens faalt.)

Vijfde tooneel.

QUINTEN.

Zij nadert!
 De dampkring wordt er geurig van en licht!

(1) Z w i n g , zuidned, voor vlerk.

ALEIDE .

(Op.)

QUINTEN .

Ik groet u, jonkvrouwe,
Mijn lieflijk lief!
Als de kersouwe
Zedig en rein.
Ik groet u.
Edel maged fijn!

ALEIDE .

(Eenvoudig.)

Ik kom tot u
Gelijk de wilgewortel
Dringt naar de bron,
Gelijk de tortel naar de tortel
Het sleutelbloempje
Naar de zon.

QUINTEN .

Er is in 't woud geen bloem,
Zoo geurig als du zijts
Mijn ooglust, mijn roem!

Er is geen morgendauw
Zoo schittrend als du zijts
En als dijn oogenblauw.

Er is geen morgendauw
Zoo rozig als du zijts
Zoo rozig als dijn mond.

Er is geen riet noch rank
Zoo rijzig als du zijts,
Zoo zwierig en zoo slank.

Er is geen leliespruit
Zoo zuiver als du zijts
Mijn overkuische bruid.

(Knielt bij 't laatste koeplet en kust haar hand.)

Er is geen engel Gods

Zoo heerlijk als du zijts
Mijn godsdienst en mijn trots!

Zesde tooneel.

FLORIS VAN TUYLT.⁽¹⁾

(Is bij de laatste stroof binnengekomen en ziet den geknielden jongeling.)

Staakt!
Wat is dat hier?
De smidse blaakt
Maar 't is van minnevier!

QUINTEN.

Ja, zoo rood als de gloed
Van het smidsvuur,
Laait de liefde
In mijn gemoed.

FLORIS.

Het schijnt me zoo!

QUINTEN.

Ik min uw dochter
Ik smacht naar haar
Gelijk de kemel
Naar water smacht,
Naar 't lommerige loofgewemel
Dat in de oasen op hem wacht!

FLORIS.

Gij spreekt gelijk een rederijker;
Waart gij het maar!
Want aan geen smid geef ik mijn dochter
Maar wel een kunstenaar.

(1) In het vervolg zullen wij Floris van Tuilt voor het gemak slechts met den naam. Floris betitelen, naam dien de legende hem overigens geeft.

ALEIDE.

Een kunstenaar,!...
 Is hij dat niet?
 Is zijne kunst geen kunst?
 o Vader, zie!

(Zij neemt den gesmeden ijzertak van het aanbeeld, poëtisch.)

Dees kunstenaarshand kan tooveren
 Die meien en die looveren
 Uit ijzer dartlen leert!
 Die stengels speelsch laat stoeien
 Die 't breede blad laat bloeien
 Er nerfjes op boetseert.
 Zij scheidt den wilden wingerd
 Zooals hij krulziek slingert,
 En looverweelde vlecht;
 Laat slank den rank opzwieren
 Die klimmert met klauwieren
 En kronkelend zich hecht.

FLORIS.

(Prozaisch.)

Hij is een vaardig ambachtsman;
 't Is alles wat ik zeggen kan

ALEIDE.

Het ijzer lint en lenig
 En smijdig in zijn hand,
 Ja, dat kam ambacht wezen;
 Maar, vader, sla
 Dit lofwerk na
 Waar dat zijn kunstnaarsziel door zweeft
 Waar dat zijn scheppende geest in leeft!

FLORIS.

(Prozaisch.)

Een kunstenaar zwoegt niet met den moker:
 Had' hij wat kunstzin in zijn koker,
 Hij ruilde 't aanbeeld voor 't paneel
 Den hamer voor 't penseel.

QUINTEN.

(Mijmerend.)

't Is waar!
De moker is te log, te zwaar,
In de scheppende hand van den kunstenaar!

FLORIS.

Wordt broeder van het Lucasgild,
Dan zal ik u mijn dochter schenken!⁽¹⁾

QUINTEN.

(Tot Floris die zich verwijdert in de smidse, waarachter Zegher's huiskamers worden verondersteld.)

o Trek een vesting op rond haar
En schuif een berg er voor!...
Mijn liefde vliegt er over
Mijn liefde boort er door!

(Floris af.)

(Quinten en Aleide blijven samen op het voorplein der smidse.)

Zevende tooneel.

QUINTEN.

Welnu, 't zij zoo! het aanbeeld voor 't paneel!
Ik ruil den hamer voor 't penseel.

ALEIDE.

Ik heb u lief!
Gewis mijn vader zwicht
Dra voor mijn bede.

QUINTEN.

(Strak voor zich blikkend, in gedachten.)

De moker is te log, te zwaar
Voor de scheppende hand van den kunstenaar.

(1) Floris zegt dit als een onmogelijkheid omdat alleen bedreven kunstenaars in St-Lucasgild werden aanvaard.

'k Wil schilderen met zonnelicht.
Ik voel in mijn gemoed
Een heilige vlam, een laaienden gloed.

A L E I D E .

Gij zijt mij nader
Dan eigen vader,
Dan eigen moeder,
Dan eigen bloed!

Q U I N T E N .

Een ridder wint zijn liefste door het zwaard
Door mijne kunst word ik u waard.

(Quinten neemt Aleide bij de hand.)

Als voor de tweede male
De bloeiende eglantier
Met rozenpronk zal pralen
Dan keer ik weer naar hier.

A L E I D E .

Als de eglantier met rozen
Zich ooit ten tweede maal,
Dan zal ik u begroeten,
Zoet lief, als mijn gemaal.

Q U I N T E N .

Als de eglantier zijn knopjes
Ontluit ten tweede maal,
Zal ik als kunstenaar keeren
En word ik uw gemaal.

Achtste tooneel.

(De muziek speelt de wijze van het begin.)

(Rikketikketak.)

(Baas Zegher met zijn smedersgasten op.)

Rikke ikketak! IJzer warm, Hoog den arm,

Slaat maar toe, Rikketikketoe!

(Quinten ontstelt bij het hooren van het smidslied. De smedersgasten met Zegher aan de linkerszij van Quinten. Deze in het midden: tusschen zijn liefde en zijn ambacht.)

QUINTEN.

Vaarwel!... ik ga!
Ik ruil het aambeeld voor 't paneel
Den hamer voor 't penseel.

ZEGHER.

Gij! Die smidse verlaten!
Gij! De roem van de smidse!
Hoor! Hoor! Hoe zij u wenkt!

(De muziek speelt: Rikketikketak Rikketikketoe.)

ALEIDE.

Twee jaar! 't is lang.
Mijn hart klopt bang.

QUINTEN.

'Liefde dragen en is geen pijn
'Als liefde met liefde geloond mag zijn.'⁽¹⁾

ALEIDE.

Met hart en zin
Lig ik bedolven
In uw min.

(Zuchtend.)

Twee jaar! Twee jaar!

QUINTEN.

Ik keer terug als kunstenaar.

ALEIDE.

Met u gaan mee

(1) Oud refrein.

Mijn zinnen, mijn gedachten
De liefde zal de liefde wachten.

ALLEN TE ZAMEN.
Vaarwel!

(Quinten verdwijnt terwijl de muziek speelt: Rikketikketak.)

Tweede bedrijf.

De Tuin met den Bloeienden Egelantier.

Twee jaar later.

In het huis van Floris. Door de openstaande deur en ramen van een rijke poesterswoning ziet ge een tuin met een bloeienden egelantier. Aan de wanden der kamer schilderijen en de blazoenen van het 'Sint Lucasgild' en van de 'Violier'.

In het praeludium van het tweede bedrijf komt de fraze weer:

'Als de egelantier zijn knopjes'

om door oproepkracht aan te duiden dat er twee jaar verlopen zijn. - De muziek drukt ook de lente uit; gezang der vogelen, de wind die door ket loover ruischt, de klaterende beek... enz. - Bij 't opgaan van 't gordijn herneemt de muziek:

'Als de egelantier zijn knopjes.'

Eerste tooneel.

A L E I D E .

(Als iemand die hardop denken zou, begeleidt neuriënd en herhaald de woorden van Quinten.)

Als de egelantier zijn knopjes,
Ontluikt ten tweede maal;
Zal ik als kunstenaar keeren
En wordt ik uw gemaal.

(Na een pauze.)

Waar zijt ge, lief? Waar moogt ge zijn?

Ziedaar nu weer den Mei.
 Voorbij twee jaar! Twee jaar voorbij!
 Als de eglantier zal bloeien, zeydet gij
 Hij bloeit, de trouwige eglantier!
 Maar gij!... ge zijt niet hier.

(De muziek herneemt het fraze der lente. Aleide staart treurig naar buiten. Dan antwoordt zij als 't ware op de muziek.)

Ja milde Mei
 Heeft hagen en hoven
 En de groene wei
 Met bloemen bestoven.
 De zoete Mei
 Doet harten en zinnen
 Ontvlammen tot minnen:
 Maar ach!.. ik schrei!
 'Mi es onttoeghen
 Ende ontvloghen
 Dat harte mijn!⁽¹⁾
 Ik derf genuchten,
 Ik sterf van zuchten,
 Van liefdepijn!
 Mijn oogen weenen.
 Ik ben zoo krank:
 Moet ik dan weenen
 Mijn leven lang!

Tweede tooneel.

FLORIS .

Weer aan het treuren, lieve Aleide,
 Zeg! is het reedlijk? Mag dat zijn?

ALEIDE .

Gij weet het vader, op wien ik wacht,
 Naar wien mijn hart betrouwend smacht!

(1) Drie regels uit een oud lied, voorkomend in Willems.

FLORIS .

Vroo rijst de blonde zon, Aleide,
 In jongen lentegloor,
 Beur zonnig ook uw hoofdjen op
 Weer lachend en weer blijde
 Als steeds te voor.

ALEIDE .

Mijn lief de bloeit
 In mijn droevig hart.
 Als groene hulst
 In valen winterdag.

FLORIS .

Gij zijt wel snel verleid geweest
 Door een lonkjen van zijn oogjen,
 Door een vonkjen van zijn geest.

ALEIDE .

Als hij vertrok zag ik hem na
 Met bang gemoed en vochtige oogjen;
 Zoo 't visscherskind dat op de ka
 Zijn vader nablijkt, diep bewogen,
 Wanneer hij ziet den wilden vloed
 Die 't broze hulkjen deinen doet.

Als hij vertrok zag ik hem na
 En ach! toen is met hem verzwonden,
 Iets wat me faalt, waar ik ook ga,
 En wat ik niet heb weergevonden...,
 Het is mijn heil, mijn vreugd, mijn vree;
 Als hij vertrok..., 't ging alles mee!

FLORIS .

Zóó droevig zijt ge nooit geweest!
 Maar ziet ge niet de jongelingen
 Naar uwe hand om 't ijvrigst dingen
 De rijkste, de begaafdste 't meest?
 Gij hebt aan minnaars overlast!
 En - treuren, om een smedersgast!

A L E I D E .

Hem heb ik lief,
Hem is mijn hart verpand!

F L O R I S .

De liefde is vaak een dwingeland,
Een vuur waaraan de jeugd zich brandt;
Een nevel voor 't verstand.

Derde tooneel.

(Zegher verschijnt in de open deur.)

Zie! dààr is smidsbaas Zegher! Wees welkom, vrind.

(Luimig.)

Zeg eens! wat denkt ge van de liefde? Gij hebt toch ook bemind!

Z E G H E R .

(Even luimig.)

De liefde! wel, Sher Floris,
De liefde die is blind
't Is al wat ik van liefde weet.
Voor ons, vriend, is dat lieken uit!

F L O R I S .

Voor ons!... Wat meent ge?
Voor u en mij?
Jawel, dan is het lieken uit
Maar zie, we zijn met drie...

(Plagend.)

En 't is hier ver van lachen, zei de bruid,
En weende!...⁽¹⁾

Z E G H E R .

Laat vader spotten, jongevrouwe,
Behoud uw hoop en uw betrouwen

(1) Antwerpsche uitdrukking.

De zon van uw geluk rijst dra
Uit droefheidsnevel op.

Dan zingen wij 't oud liedekijn:

Wech op! Wech op! dat herte mijn
Dat heeft getreurt soe langen tijt.
Wi willen fris ende vrolic sijn:
Soe es mijns trueren aller quyt.
Ons comt noch huden een salich dach
Vaer henen mijn ongelucke!
Ende al dat mi beswaren mach
Dat settic achter ruggē.⁽²⁾

FLORIS.

Maar zeg, is 't aan den buurman of den vriend,
Mijn beste Zegher,
Dat gij thans uw bezoek vergunt!

ZEGHER.

Noch aan den vriend, noch aan den buurman,
Maar aan den deken van 't Sint-Lucasgild!
Ik breng u de ijzren L a u w e r k r o o n .

FLORIS.

(Op rederijkerswijse.)

De kroon die dra de lokken smukt
Van den Apelles zoon,
Die in den prijskamp van ons gild
Den hoogsten lauwer plukt.

(Floris neemt de kroon.)

Wat heerlijk stuk! Wat prachtgewrocht!
Wie is de kunstenaar, Zegher,
Die zulk een sierlijk loofwerk
Uit staal en ijzer vlocht?

(2) Oude Vlaamsche liederen uitgegeven door J.T. Willems, bladzijde 341.
Dit lied schreef Willems uit een handschrift der 14e en 15e eeuw over (dus werkelijk een
lied uit den tijd van Quinten Massijs).

ZEGHER.

Een kunstenaar was 't, Sher Floris,
 Die nog zijn weerga mist,
 Hij die met loggen hamer
 Zoo teer te toovren wist.

Wie kon zoo 't blad boetseeren?
 Och, Floris, wie zou 't zijn?
 Die kunstenaar was eenig,
 Die kunstenaar was Quintijn!

't Was 't laatste wat hij smeedde
 Vóór dat hij henen toog;
 Den tak heeft hij vervaardigd,
 Dien ik tot krone boog.

ALEIDE.

(Haar vader op het woord nemend.)

't Is recht dat men hem kunstenaar noeme!

FLORIS.

Maar, lief en dweepend kind,
 Wat faam zal dan schilder roemen
 Die deze krone wint?

ALEIDE.

En als hij keert, mijn vader,
 Omlauwerd door de kunst,
 Zal hij genade vinden
 En werven uwe gunst?

FLORIS.

Ach! wie vertrouwt
 Een kunstnaarswoord,
 Ei, kind, die bouwt
 Op zandig oord.

ALEIDE.

Waarom, o vader, dan uw wensch
 Ik met een kunstenaar trouwen zou?

FLORIS .

Ja, ja. ik heb de kunstnaars lief
 Maar 't doet me leed
 Dat ik om 't grillig kunstenaarshart
 Mijn dochter treuren weet.
 Hervat uw zinnen, ban de smart,
 Aleid! herleef met 't lenteleven!
 Niet waar, vriend Zegher, dat ge mij
 Gelijk moet geven?
 Kom! 'k volg u!

ZEGHER .

(Voor hij met Floris heengaat)

Ja, jonkver, doch behoud uw min;
 Quintijn is hoog van hart en eel van aard.
 Hij is getrouw en vroed van zin
 En keert dra weer uw liefde waard.

(Beiden af.)

Vierde tooneel.**ALEIDE .**

(Smartelijk, met het vizioen der ontrouw voor haar oogen.)

Ontrouw!
 Vergeten voor een andere vrouw!
 Door liefde was mijn hart ontloken!
 Door liefde wordt mijn hart gebroken
 Ic ben ghewont
 Ghewont ter doodt
 Nu zal ik schreien
 Min oogen root.

(Zij gaat naar het raam, staart droevig op den egelantier en zingt hem toe)

Laat rijzen we roosjes,
 Mijn lieve eglantier,
 Laat rijzen uwe roosjes
 Uw rozekens rood:
 Mijn liefde is dood!

O waar hij gekomen
 Zoo trouw als het rood,
 Op uw rozekens rood,
 Dan moest ik niet weenen
 Mijn liefde is dood!

Ik wil haar begraven
 Aan uw voet, eglantier.
 Onder 't rood van uw blaadjes.
 Onder rozekens rood:
 Mijn liefde is dood!

(Zij bedekt haar aangezicht en weent in stilte Na een poos speelt de muziek Rikketikketak. Zij beurt plotseling het hoofd op. Zij luistert... De muziek speelt nu: Als de eglantier zijn knopjes. Zij zingt zacht.)

't Is of 't gehoor mijns harten
 Zijn voetstap naadren hoort!

Vijfde tooneel

(Quinten Massijs verschijnt achter in den tuin. Hij draagt de sierlijke kleeding van een kunstenaar en lange blonde lokken krullen onder zijn kapsel uit. Het gelaat heeft een nog edeler uitdrukking gekregen. Achter in den tuin zingt hij.)

Als voor de tweede male De bloeiende Eglantier, Met rozenpronk zal pralen Dan
 keer ik weer naar hier.

(Bij het naderen wordt alles licht voor hem en hij zingt als in verrukking)

‘Het daghet in het Oosten Het lichtet overal Hoe weinich wetet mijn liefste Ic straks
 haar groeten sal.’

(Doet nog eenige stappen voorwaarts tot hij den eglantier is genaderd; dan.)

Gegroet! Gegroet! O bloeiende eglantier,

Ontloken in den zachten gloed Van 't blauwe koozen harer oogen. Gegroet! Gegroet!
 O bloeiende eglantier! Gegroet! Gegroet! O lieve rooskens rood, Die balsemt met
 uw geuren zoet Maar minder zoet toch dan haar adem. Gegroet! Gegroet! O lieve
 rooskens rood!

ALEIDE.

(Ter zijde.)

De ontroering walt in mijn gemoed,
 Hij nadert, hij.... de lang gewenschte.

QUINTEN.

Hier bloeit en geurt de frissche roos
 De maged rein,
 Zij die mijn hart verkoos.

ALEIDE.

Hoe bruist het door mijn hart.
 't Onstuimig bloed!
 Hij keert met zijn liefde
 In zijn trouw gemoed!

QUINTEN.

(Haar bemerkend en in vervoering.)

Is het een droom?
 Rijst blank als morgenddoom
 En rozig als de kriekende dag,
 Mijn lieve Aleide?
 Is 't mijn Aleide zelve,
 Die ik aanschouwen mag?

ALEIDE.

(Langzaam.)

Ik ben 't, zooals gij mij verliet.
 Met 't eigenst hart

Maar is 't Quintijn die wederkeert
Met 't eigenst hart?

QUINTEN.

Die twijfel!...
Die neerges agen blik!
Mijn harte beeft zoo bang.

ALEIDE.

Hebt gij mij lief
En waart ge uwe liefde trouw?

QUINTEN.

Of ik u lief heb!
Hoe komt die vraag op uwe lippen?

ALEIDE.

Ze zeggen: 't is zoo broos,
Een kunstenaarshart!

QUINTEN.

't Kan al verdooven in 't gemoed.
Maar niet mijn liefde,
Die laait daar binnen
Als zonnegloed!

ALEIDE.

Nu wordt het zoning
En zwindt mijn rouw:
Hij keerde weder,
Zijn liefde trouw.

QUINTEN.

'k Heb u zoo lief, zoo innig lief
Mijn welig, wierig kind!

ALEIDE.

En ik heb mij aan u gehecht,
Als veildrank aan de glint.

QUINTEN.

O Lief! Zoet lief! Gij zijt mij alles!
Uw blank gelaat doorstraalt mijn nacht!

ALEIDE.

't Is uit den hemel uwer oogen
Dat het geluk mij tegenlacht.

QUINTEN.

Gij zijt mijn kunst en mijn bezieling!
De vuurzuil die mijn oorbeeld richt!

ALEIDE.

Ge zijt mijn trots, mijn roem, mijn fierheid!
Ge zijt mijn leven en mijn licht!

QUINTEN.

O kon ik verwerven
Uws vaders gunst.

ALEIDE.

Gij zult haar winnen
Door uwe kunst.

(Zij wijst op de gesmeden kroon.)

Kent gij dien Lauwerkrans?

QUINTEN.

(Neemt de kroon.)

Ik heb dien tak gesmeed...
Die kroon?

ALEIDE.

Is voor den schilder die gelauwerd
Uit 's Gilden prijskamp treedt.

QUINTEN.

(Ontroert.)

Den prijskamp van het Lucasgild!

ALEIDE.

Hij zelf...! Maar hoe...! Ge ontstelt...! Ge rilt...!

QUINTEN.

O stoute droom!

ALEIDE.

Ik raad

Wat in uw hart, thans omme gaat:

Als schilder dingt gij mede naar de kroon!

QUINTEN.

Niet voor den roem, niet voor de kroon!

Voor u alleen, Aleide...!

Gij zijt misschien het loon!

Derde bedrijf.

De Grootte Markt van Antwerpen rond het jaar 1490.

De Grootte Merckt van Antwerpen in 't jaar Ons Heere MCCCC en XD gelyck wy haer in Oudt-Antwerpen (in 1894) soo seere mochten bewonderen. De Merckt is rondtomme bekleedt met rood laken waerop die wapenen van den lande, verciert met fruitagiën en gouwen looveren. in ordene ghehanghen syn Die wapen van Antwerpen altsamen omringht in groen festoenen, verciert met gout ende silver, pryckt triumphantelyk op den gevel van het heerenhuis.

In de gedachte van, dan scryvere comen de poortere enne ingesetene, alsoec de jouffrouwen poorterssen, op in clinclare syde ende fluweel, allen in seer prachtigh ende kostelyck feestghewaet daer Antwerpen naar het glanspunt gaet van syne glorie ende ryckdom.⁽¹⁾

- (1) N o t a . - De stoffelijke welvaart van Antwerpen begint op dat tijdperk naar haar middag hoogte te stijgen. Maximiliaan was vier maanden door de Bruggelingen gevangen gehouden en toen deze voret den 16 Mei 1488 op vrije voeten kwam verbrak hij den afgedwongen eed waarbij hij het vredetraktaat bezwoer en wrook zich over de hoon en den angst met de welvaart van Brugge te fnuiken. Den 30 Juni van t zelfde jaar schonk hij zooveel rechten en vrijdommen aan de Antwerpsche kooplie dat die van Brugge naar de Scheldestad de wijk namen.

Ende wat die ryckdomme van Antwerpen was bewyst de ordonnantie enkele jaeren later door Karel V uitgevaerdigd:

‘Dat niemant van onze vassalen en ondersaeten, soo vrouwen als manspersonen, van wat staat qualiteit ofte conditie sy syn en zullen mogen draghen tabbaerden, mantels, paltroocken oft keursen van satyn, damast oft fluweel cramosyn dam al de hertoghen, princen... (in 't jaar 1515.)’

In 1490 moghen sy het wel draghen en sy moeten het sekerlyck draghen in dees stuck.

DE MUZIEK VAN HET DERDE BEDRIJF.

De muziek die vooral schilderachtig is in het 1e bedrijf en ook op vele plaatsen dichtelijk en lieflijk, zooals vooral in het tweede omdat zij er de liefde bezingt met haar wonne en haar smart, wordt grootsch, breed, verheven en triomfantelijk in het derde bedrijf.

Het geldt hier niet alleen de overwinning van Quinten Massijs maar de muziek schetst nu de opkomst van Antwerpen's grootheid waarvan Quinten's overwinning als 't ware de symbool wordt.

Het moet een verheerlijking wezen.

't Is de dag dat de prijskamp plechtig wordt uitgeroepen.

De Groote Markt heeft, gelijk hooger beschreven haar feestelijkst uitzicht.

Het wemelt er van poorters en poortersessen; jong en oud is er vertegenwoordigd.

Eerste tooneel.

KOOR.

O Blijde, bonte vroolijke kleuren!

Van wimpels en meien een zegeboog!

Vaandels en bloemen, kleuren en geuren

Doorwappren de straten en waaien hoog.

De straten joelen,

De straten woelen,

Bazuinen schallen er feestlijk en lang!
 Langs pleinen en markten, langs tuinen en hoven,
 Uit vensters en raampjes hoog open geschoven
 Aanruischen de liedren en jubelt de zang.
 De stad hangt vol klanken,
 De bongen en pijpen die gaan,
 De pauken en trommels die slaan.
 De toren komt zijn vreugd verkonden!
 Een zang zijn steenen borst ontschiet!
 De Toren j u c h t met bronzen monden
 De Toren zingt zijn beiaardspel!

EEN POORTER.

Ze zeggen 't is een meesterstuk.

ZEUHER.

(Voornaam en fier.)

Ik heb de kroon geleverd!
 Ik weet het van den schoutet zelf:
 'I Is nooit gezien geweest.
 Ei ziet! Daar is Sher Floris,
 De Deken van het Lucasgild.
 Die geeft ons wis bescheid.

Tweede tooneel.

FLORIS en ALEIDE.

(Aan Floris werd, als deken van het St-Lucasgild, toegan verleend op het heerenhuis, waar de bekroonde schilderi berust.)

(Hij daalt met Aleide de trappen van het Raadshuis af. Hij draagt het rijk gewaad en de eereteekens van het gild. Hij is ernstig, ontroerd zelfs.)

EEN POORTER.

Is het zoo schoon, Sher Floris,
 Als wordt gezeid?

FLORIS.

Zoo werd er nooit geschilderd nog

Te voren!
Een nieuwe Messias van de Kunst
Is ons geboren.

EEN POORTER.

't Is wis een Bruggeling!

FLORIS.

Nog is de naam ons onbekend;
Hij hangt verzegeld aam 't paneel.

EEN POORTER.

Ik wed het is een Italjaan,
Een leerling van da Vinci.⁽¹⁾

POORTER.

Of wel een leerling der Van Eycken!

POORTER.

Of een van Memling! Wie kam 't weten?

POORTER.

Misschien Hans Memling zelf!⁽²⁾

FLORIS.

(Gewichtig.)

't Is meerder dan dat alles;
't Is meerder dan een leerling van die meesters,
Want hij is grooter dan die meesters zelf.

POORTERS.

Nog grooter dan Van Eyck em Memling!

(Floris knikt bevestigend. De menigte schaart zich nieuwsgierig rond Floris en luistert aandachtig, ingetogen.)

POORTERS.

(Vragen.)

Wat is dan toch zijn kunst?

(1) Lionardo da Vinci 1452-1519.

(2) Stierf in 1499.

FLORIS.

Aan die mij vragen
 Wat is zijn kunst? zeg ik:
 Geen groter kunst kan dagen!
 Geen heeft er ooit geschilderd
 Met stouter, vaster hand,;
 Geen heeft geschetst zoo breed, zoo krachtig,
 Noch in den vreemde,
 Noch in het Dietsche land.

EEN POORTER.

En zijne kleur, Sher Floris?

FLORIS.

(De klankenweelde, klanken wekken immers kleuren, geeft den rijkdom weer van het vlaamsch koloriet, gelijk de schrijver getracht heeft het met woorden te doen.)

Zijn kleur!... Een roem, één tintenweelde,
 Alsof het zonlicht speelde
 Op eelgesteenten.
 Dat gloeit op 't roode fulp
 Vlan 't zwaar gewaad,
 En dat met doffe glansen glimmert
 Op 't kreukende brokaat.
 Hij doopte zijn penseel in licht en bruin
 En weet te malen
 Met zuivere zonnestrallen.
 Zijn lucht
 Is lucht die waaien kan,
 Waarin de bloem ontbloeit;
 Gij ademt haar met volle longen;
 Zij koost en streelt uw voorhoofd
 Dat van bewondring gloeit.

POORTER.

En wat verbeeld dit heerlijk tafereel?

FLORIS.

De Moeder-Maged en haar godlijk kind,⁽¹⁾

(1) In het muzeum van Berlijn bevindt zich een Moeder-Maagd van Quinten Massijs.

Maar beiden vleesch en bloed
 En toch zoo aadlijk, zoo verheven!
 Het zijn geen santjes houterig stijf,
 Maar vrouw en kindje leven.
 Het kindje Jezus zal de moeders
 En ook de vaders weenen doen,
 Zoo godlijk schoon is t godlijk wicht.
 De handjes van de Moeder-Maagd,
 Zijn zilverachtig teer en lelieblank,
 Doch rozig vloeit er 't bloed doorheen.
 't Is als met wijn en room
 En zuiver zonnelicht gemaald!
 't Is een vizioen! Een englendroom!
 De wimpers schemem⁽¹⁾ lommerig op wangen
 Zoo zachtgetint als de eedle perzik zelve.

(Zijne dochter aanstarend.)

Aleide zie!
 Het is uw blik, uw teere blik
 Wanneer die soms mijn kommer sust,
 En gij de zware zorgen
 Van mijn gerimpeld voorhoofd kust.
 Zoo teer beziet de Moeder-Maagd
 Het lijdend, smachtend menschedom!...
 'k Begrijp het nu waarom ik weenen moest!

ALEIDE.

(Ter zijde.)

Wie anders zou het wezen
 Dan hij!

FLORIS.

O Poorters!
 Zoo werd er nooit geschilderd nog
 Te voren!
 Een nieuwe Messias van de Kunst
 Is ons geboren.

POORTER.

Waar mag zijn Bethlem zijn?

(1) S c h e m e n verouderd woord voor een 'schaduwwerpen'.

POORTER.

Aan welken hemel daagt dit nieuwe licht!

FLORIS.

(Daareven sprak de kunstenaar nu is het de Antwerpenaar.)

o Lieve Scheldestad!
o Parel van den lande,
Op uwen roem zoo prat!
Gij die met trotsch en fier gemoed,
Uit uwe kunstenaarshanden,
In vrouwelijke schoonheid
Uw Toren rijzen doet!
Gij die op uw beperkte vlerken
De wereld ommevliegt;
o Mocht het zijn een eigen zoon
Die straks ontvangt uw lauwerkroon!
Dàn zou uw kunstglans ook
De wereld overgloren,
Want zóó werd nooit of nooit
Geschilderd nog te voren.

ALEIDE.

(Aan Massijs denkend.)

O mocht het zijn!

HET VOLK.

(Aan Antwerps roem peinzend.)

O mocht het zijn!

POORTER.

(Eerbiedig.)

Daar is een schilder!

(Het volk gaat met diepen eerbied uiteen.)

ALEIDE.

(Ontsteld.)

Hij is 't!

Derde tooneel.**QUINTEN.**

(De jongen is bleek; hij is ontmoedigd, ter neergeslagen. Hij heeft gehoord hoe het gerucht door heel de stad loopt dat een wonderschoone schilderij in den prijskamp bekroond is; niet eens komt hij op de gedachte dat het zijn gewrocht zou kunnen gelden)
(Langzaam hardop denkend.)

Het loopt van mond tot mond:
 Zijn kunst is groot;
 Zoo werd er nooit
 Geschilderd nog te voren!
 'k Benijd hem, maar...
 Nog meer heb ik hem lief!
 Ik heb hem lief den grooten kunstenaar.
 En dwepend zal ik kussen zijne hand
 En zijne schepping nagenieten;
 Mij laven zal ik aan zijn gouden beker,
 Mij baden in zijn licht!

(De schilder bevindt zich in dien somberen gemoedstoestand van twijfel en moedeloosheid. soms alle kunstenaars eigen. Hij zal vaarwel zeggen aan zijn kunst.)
(In dit smartelijk oogenblik vergeet de kunstenaar de drijfveer van zijn leven: de liefde!)
(Sombere muziek om die vreeselijke gelatenheid en schijnbare berusting uit te drukken.)

O Kunst!
 Ik ben te zwak voor u!
 Ontschoeid en bevend
 Ben ik genaderd tot uw heiligdom,
 En k heb gebeden:
 Ontsluit uw heiligdom,
 En dat een straal
 Van uwe godheid
 Op mij nederdaal!
 Ik had geloof en d'ep vertrouwen!
 Ik was vermetel!
 Ik heb te veel gewaagd!
 'k Heb willen wandelen op uw zee die wiegwaagt

Ik had geloof...
 Maar ach! gij hebt mij niet uw hand gereikt...,
 Ik had geloof
 Omdat ik 't heelal in, mij voelde,
 Mijn hersens scheppend zinderen voelde,
 En mijne droomen rijzen zag en vonkelen
 Als hooge, roode bloemen in den middagloed!...
 Ik zag met 't oog en met de ziel:
 De lijnen, en den hartstocht wou ik treffen
 In het harmonisch samenvloeien
 Van 't schitterende kleurenspeel!
 Ik was te zwak! te zwak! te zwak!

(Tranen blinken in zijn oogen.)

(Wanhopig gelaten.)

'k Zal wederkeeren naar het aanbeeld
 En smeden zal ik eene kroon,
 Ik wou uit louter goud
 Om hem te tooien, hem,
 Den grooten kunstenaar!

(Bazuinen schallen met triomfantelijk geschetter).

Vierde tooneel.

(De helft der menigte schaart zich links op het tooneel met Floris en Aleide op het voorplan; de andere helft rechts met Quinten Massijs, die door deze een weinig afgezonderd wordt.)

De spanning der verwachting is groot, maar geen blikken zoeken naar hem dan die van Aleide.

Nu speelt de muziek reeds triomfantelijk en hoort ge den feestelijken stoet in de verte naderen.

Gedurende heel den optocht sprenkelt de beiaard zijn zilveren tonen over de stad, boven het gewoel der menigte.

Luisterrijke optocht van het Magistraat en van de Gilden.

De optocht moet een gedachte geven van de grootheid van Antwerpen in dien tijd. Het moet een Gildenstoet wezen een Landjuweel optrekkend in het schilderachtige decor van Oudt-Antwerpen

bij beiaardspel, triomfantelijke marchen en Rederijkersmuziek.

Ten eere van den prijskamp, uitgeschreven door het Lucasgild, zijn ook de Rederijkers van, andere steden toegekomen.

In dien stoet ziet men:

DE HEEREN DER WET

De Scoutet, de Scepenen, de Breederpen, allen in tabbaarden en vergezeld met trompen en geblazen.

Gemijterde Abten en Prelaten.

Menestreen der Stad in rood en wit gekleed, spelen op trompen, bongen, pijpen en snaartuigen

Het Ambacht der vier gekroonden, vooral de, sme dersgasten: de oude gezellen van Massijs.

Zij dragen hun zondagspak: Koerlen (kielen) en op hun hoofd ydele hoykens van wit laken, dat men rood dede verven aan deen side ende ook caproenen.

De Kolveniers met zware stallen kruisbogen, de scutteryen van den voetboghe, scutteryen van den handboghe. Dan:

SCOEN INCOMEN VAN DE GULDEBREURS EN CAMEREN VAN RETHORYKEN.

De Gilden komen op met hun vaandels en rederijkersmuziek:

Sint Lucasgild, Antwerpen; Violier, Antwerpen; Goudsbloem, Antwerpen; Olyftak, Antwerpen; Ongheleerde, Lier; Pyoene, Mechelen; Kauwoerde, Herenthals; Leliekens uit den Dale, Zoutleuw.

De Violier en de Leliekens uit den Dale dragen leesbaar hun leuzen omdat zij toepasselijk zijn op Quinten en Aleide, namelijk:

WT IONSTEN VERSAEMT en IONST VOER CONST.

(De herant der Stad Antwerpen. na bazuingeschal, leest den eed af van het Sint Lucasgild.)

Heer dekens, ondermans en ouders altsamen⁽¹⁾
 Gheeft recht vonnisse, alsoo Salomon dede;
 Aensiet gheen personen, arm rijk, maar 't betamen;
 D'ordinantie onderhoudt hier ter stede
 Soo leefdy hier namaels met Christum in vrede.

(De schoutet verbreekt het zegel en proklameert.)

Wordt kond gedaen aan Poortere
 En ingesetne van den Borch,
 De naem van die de Lauwerkronne wint
 Is op ons eer: Quinten Massijs!

(Hierop volgt een triomfantelijk geschal der bazuinen het gejoel der menigte, bij het overweldigend, feestelijk en machtig uitdonderen van geheel de muziek.)

QUINTEN.

(Hij komt vooruit in het midden van het tooneel en ontvangt de Lauwerkroon wijl de koren zingen.)

KOREN.

Hoezee!
 Hoezee!
 Hoezee den grooten zoon.
 Van onzen borch!
 Aan hem de Lauwerkroon!

QUINTEN.

(Neemt de kroon van zijn hoofd en legt ze voor de voeten van Aleide.)

Aan uwe voeten, eedle maged schoon,
 Leg ik bewogen
 Mijn hart en deze kroon!
 Het was het zachte koosen uwer oogen
 Dat mijne kunst ontluiken deed!
 Uw liefde was 't o Maged schoon,
 Die heeft gesmeed
 Dees lauwerkroon!

(1) Deze eed staat op de eerste bladzijde van de Liggere van het Lucasgild Ao. 1453.

FLORIS.

De lauwerkroon
Mijn eigen zoon!

SLOTKOOR.

(Met algemeen uitschallen en losdonderen der muziek.)

Hoezee! Hoezee!
Voor trouwe liefde!
Voor eedle kunst,
Hoezee! Hoezee!
Der Maged schoon
Die zijn kunst ontluiken deed,
Wier liefde heeft gesmeed,
De Lauwerkroon!
Hoezee! Hoezee!
Antwerpen's grootsten zoon!

